

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v101.2024.5>*Ю. В. Гладенький*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Постановка проблеми та її актуальність. Відповідно до ст.1 Конституції України Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1]. І як зазначено в законі України «Про Збройні Сили України» Україна, враховуючи необхідність забезпечення власної воєнної безпеки та оборони, усвідомлюючи свою відповідальність у справі підтримання міжнародної стабільності, як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава має Збройні Сили України із необхідним рівнем їх бойової готовності та боездатності.

В ст.1 закону України «Про Збройні Сили України» вказано, що Збройні Сили України – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності [2].

На жаль, тривала повномасштабна збройна агресія російської федерації щодо України потребує ще більш посиленої діяльності Збройних Сил України. В зв'язку з цим особливої уваги варто присвятити також і правовому закріпленню цієї діяльності, а особливо адміністративно-правовому статусу Збройних Сил України.

Проблемам адміністративно-правового статусу присвятили свій науковий доробок такі вчені як: В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, В. Т. Білоус, І. П. Голосніченко, А. Т. Комзюк, Ю. Ф. Кравченко, А.М. Куліш, І. С. Марочкін, М. І. Мельник, М. І. Хавронюка, Ю. С. Шемшученка та інші автори.

Метою статті є з'ясування поняття адміністративно-правовий статус Збройних Сил України та обґрунтування пропозицій щодо удосконалення структури адміністративно-правового статусу даного органу України.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що варто в першу чергу зупинитись щодо визначення самого поняття «адміністративно-правовий статус».

Термін «адміністративно-правовий статус» є похідним від «правового статусу» і співвідноситься як галузеве поняття і загальне поняття. Правовий статус визначає юридичні властивості, якості, що є характерними для всіх інших статусів [3, с. 93].

В Юридичній енциклопедії за ред. Ю.С. Шемшученко вказано, що правовий статус – це встановлене правовими нормами положення його суб'єктів, сукупність їх прав та обов'язків, що у концентрованому вигляді відображається у законах, положеннях, статутах та інших нормативно-правових актах про відповідні органи, установи [4, с. 186]. В.О. Котюк вбачає, що це поняття включає сукупність юридичних прав, свобод і обов'язків особи, які закріплені в діючому законодавстві і складають соціально допустимі і необхідні потенційні можливості особи мати суб'єктивні права і обов'язки і реалізувати їх в системі суспільних відносин [5, с. 100].

О.М. Михайлов розглядає правовий статус, як багатоаспектну, комплексну, універсальну категорію, що має чітку стабільну структуру та встановлює характер і принципи взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою, а також шляхом визначення прав, обов'язків та гарантій їх реалізації визначає місце суб'єкта у системі правовідносин [6, с. 52].

Щодо адміністративно-правового статусу, то В. К. Колпаков, пропонує під таким розуміти комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права [7, с. 194]. Адміністративно-правовий статус Збройних Сил України виражає їх діяльність та взаємодію з органами держави. Адміністративно-правовий статус означає, що Збройні Сили України мають повноваження (права і обов'язки), здатні нести відповідальність за дії або бездіяльність в межах цих повноважень, виконують покладені на них функції, вступають в адміністративні правовідносини регулятивного чи охоронного характеру.

Не вступаючи в дискусію щодо структури адміністративно-правового статусу Збройних Сил України, ми підтримуємо точку зору Р.М. Савчука, що до елементів, що утворюють структуру адміністративно-правового статусу відносять: мету, завдання, функції, повноваження, предмет відання, юридичну відповідальність, гарантії діяльності, що об'єднано у блоки: 1) функціонально-цільовий блок (мета, завдання, функції); 2) компетенційний блок (повноваження, предмет відання); 3) організаційно-структурний; 4) юридичні гарантії та юридична відповідальність [8, с. 77-78].

На думку, О.Ф. Скакуна Збройні Сили України як державні органи є вторинними, адже утворюються первинними органами (Верховною Радою України), похідні від них і підзвітні їм [с. 163].

Варто зауважити, що загальна мета створення Збройних Сил України випливає з Конституції України, де зазначається, що «оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України» [1]. Таким чином Збройні Сили України створюються з метою оборони, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, а також забезпечення державної безпеки і захисту держави та суспільства в цілому. В умовах повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України, стратегічним завданням Збройних Сил України є відновлення порушеного суверенітету й територіальної цілісності України, деокупація незаконно анексованої Автономної Республіки Крим та незаконно окупованих територій нашої держави України.

Збройні Сили України відповідно до закону можуть залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, безпеки та захисту критичної інфраструктури, здійснення заходів щодо поведження з військовополоненими в особливий період, заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, організації та підтримання дій руху опору, проведення військових інформаційно-психологічних операцій, боротьби з тероризмом і піратством, заходів щодо здійснення захисту життя, здоров'я громадян та об'єктів (майна) дер-

жавної власності за межами України, забезпечення їх безпеки та евакуації (повернення), посилення охорони державного кордону, захисту суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі та їх правового оформлення, забезпечення безпеки національного морського судноплавства України у відкритому морі чи в будь-якому місці поза межами юрисдикції будь-якої держави, заходів щодо запобігання розповсюдженню зброї масового ураження, протидії незаконним перевезенням зброї і наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у відкритому морі, ліквідації надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, кризових ситуацій, надання військової допомоги іншим державам, а також брати участь у міжнародному військовому співробітництві, міжнародних антитерористичних, антипіратських та інших міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України.

Крім, основного і першочергового завдання, на Збройні Сили України також покладаються завдання у сфері захисту критичної інфраструктури, зокрема:

- забезпечують організацію захисту військових об'єктів критичної інфраструктури Збройних Сил України від терористичних загроз, підготовку до застосування військ (сил) Збройних Сил України у разі вчинення терористичного акту в повітряному просторі або територіальному морі України;
- проведення заходів з підвищення рівня захищеності, усунення ризиків і загроз вибухопожежобезпеки арсеналів, баз та складів Збройних Сил України;
- виконання завдань з протиповітряного прикриття важливих об'єктів держави (критичної інфраструктури), перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;
- органи військового управління розвідки та військові частини розвідки Збройних Сил України, Сили спеціальних операцій Збройних Сил України відповідно до закону можуть залучатися до виконання розвідувальних завдань [2].

До структурних елементів адміністративно-правового статусу Збройних Сил України також входять функції, тобто основні напрямки діяльності даного органу. Відповідно до п. 22 ст.85 Конституції України затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України [1]. Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

Компетенційний блок складають повноваження, предмет відання Збройних Сил України. Говорячи про повноваження Збройних Сил України, ми будемо вести мову про комплекс їх прав та обов'язків, що закріплені в нормативно-правових актах і направлені на досягнення мети створення даного органу, його завдань та функцій. Повноваження знайшли своє закріплення в законі України «Про основи національного спротиву» [9]. Зокрема, в ст.15 даного закону закріплені повноваження

органів військового управління Збройних Сил України. Наприклад, Генеральний штаб Збройних Сил України:

- 1) забезпечує реалізацію Головнокомандувачем Збройних Сил України повноважень щодо керівництва територіальною обороною та рухом опору;
- 2) організовує планування територіальної оборони в рамках стратегічного планування застосування Збройних Сил України, інших складових сил оборони;
- 3) здійснює в межах, визначених законодавством України, контроль за підготовкою та станом готовності сил і засобів, які сплановані до виконання завдань територіальної оборони.

В ст.16 даного закону висвітлені повноваження штабів зон (районів) територіальної оборони, керівників зон (районів) територіальної оборони, а ст.17 закріплює повноваження інших сил безпеки та сил оборони [9].

Щодо структури Збройних Сил України, то вона є такою: Генеральний штаб Збройних Сил України; Командування об'єднаних сил Збройних Сил України; види Збройних Сил України – Сухопутні війська, Повітряні Сили, Військово-Морські Сили; окремі роди сил Збройних Сил України – Сили спеціальних операцій, Сили територіальної оборони, Сили логістики, Сили підтримки, Медичні сили; окремі роди військ Збройних Сил України – Десантно-штурмові війська, Війська зв'язку та кібербезпеки; органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, що не належать до видів та окремих родів військ (сил) Збройних Сил України. Організаційно Збройні Сили України складаються з органів військового управління, з'єднань, військових частин, вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, установ та організацій [2].

Ще одним елементом адміністративно-правового статусу Збройних Сил України є гарантії. Основною правовою базою закріплення гарантій є закони України: «Про Збройні Сили України» (ст.16) [2], «Про основи національного спротиву» (Розділ VII) [9], «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [10].

Юридична відповідальність настає у разі порушення норм законодавства та вчиненні правопорушення. Вона може бути різного виду: кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та матеріальна відповідальність за невиконання або неналежне виконання обов'язків.

Висновки. Таким чином, підводячи підсумок можемо зазначити, що адміністративно-правовий статус Збройних Сил України – це визначене адміністративно-правовими нормами правове положення даного органу, яке визначає його місце і роль, характер взаємовідносин, та знаходить своє закріплення в меті, завданнях, функціях, організаційній структурі, предметі відання, повноваженнях, юридичних гарантіях діяльності та юридичній відповідальності за невиконання чи неналежне виконання своїх повноважень. До структурних елементів адміністративно-правового статусу Збройних Сил України відносимо: мету створення, завдання, функції, повноваження, предмет відання, організаційну структуру, юридичні гарантії, відповідальність за невиконання або неналежне виконання обов'язків. В умовах

повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України, стратегічним завданням Збройних Сил України є відновлення порушеного суверенітету й територіальної цілісності України, деокупація незаконно анексованої Автономної Республіки Крим та незаконно окупованих територій нашої держави України.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про Збройні Сили України: закон України від 6 грудня 1991 року № 1934-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>
3. Павлюк Р.Ю. Поняття та зміст процесуального статусу експерта як учасника адміністративного судочинства. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Випуск 4 (45). С. 93-96.
4. Юридична енциклопедія за ред. Ю.С. Шемшученко. Київ. Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана. Т. 5: П–С. 2003. 736 с.
5. Котюк В. О. Теорія права: Курс лекцій : навч. посібник [для юрид. фак. вузів]. К. : Вентурі, 1996. 208 с.
6. Михайлов О.М. Правовий статус інших учасників адміністративного судочинства в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 238 с.
7. Колпаков В. К. Поняття адміністративної правосуб'єктності та адміністративно-правового статусу // Адміністративне право України. Академічний курс : підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Вид-во «Юридична думка», 2004. – С. 191–195.
8. Савчук Р.М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів у контексті реформування правоохоронної системи України: монографія. Івано-Франківськ: Голіней О.М., 2023. 460 с.
9. Про основи національного спротиву: закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#n176>
10. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

Анотація

Гладенький Ю. В. Загальна характеристика адміністративно-правового статусу Збройних Сил України. – Стаття.

В статті визначено, що термін «адміністративно-правовий статус» є похідним від «правового статусу» і співвідноситься як галузеве поняття і загальне поняття. Збройні Сили України – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

В даній статті досліджено адміністративно-правовий статус Збройних Сил України. Визначена позиція про те, що адміністративно-правовий статус Збройних Сил України – це визначене адміністративно-правовими нормами правове положення даного органу, яке визначає його місце і роль, характер взаємовідносин, та знаходить своє закріплення в меті, завданнях, функціях, організаційній структурі, предметі відання, повноваженнях, юридичних гарантіях діяльності та юридичній відповідальності за невиконання чи неналежне виконання своїх повноважень.

В статті зроблено висновок, що до структурних елементів адміністративно-правового статусу Збройних Сил України відносимо: мету створення, завдання, функції, повноваження, предмет відання, організаційну структуру, юридичні гарантії, відповідальність за невиконання або неналежне виконання обов'язків. Збройні Сили України створюються з метою оборони, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, а також забезпечення державної безпеки і захисту держави та суспільства в цілому. В умовах повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України, стратегічним завданням Збройних Сил України є відновлення порушеного суверенітету й територіальної цілісності України, деокупація незаконно анексованої Автономної Республіки

Крим та незаконно окупованих територій нашої держави України. Компетенційний блок складають повноваження, предмет відання Збройних Сил України (комплекс їх прав та обов'язків, що закріплені в нормативно-правових актах і направлені на досягнення мети створення даного органу, його завдань та функцій).

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, структура адміністративно-правового статусу, права і обов'язки Збройних Сил України, правоохоронний орган, Збройні Сили України.

Summary

Gladenky Yu. V. General characteristics of the administrative and legal status of the Armed Forces of Ukraine. – Article.

The article defines that the term «administrative-legal status» is derived from «legal status» and is correlated as a branch concept and a general concept. The Armed Forces of Ukraine is a military formation that, according to the Constitution of Ukraine, is responsible for the defense of Ukraine, the protection of its sovereignty, territorial integrity and inviolability. The Armed Forces of Ukraine ensure deterrence of armed aggression against Ukraine and repulse it, protect the state's airspace and underwater space within the territorial sea of Ukraine in cases defined by law, participate in measures aimed at combating terrorism.

This article examines the administrative and legal status of the Armed Forces of Ukraine. The defined position is that the administrative-legal status of the Armed Forces of Ukraine is the legal position of this body determined by administrative-legal norms, which determines its place and role, the nature of mutual relations, and is anchored in the purpose, tasks, functions, organizational structure, subject authority, legal guarantees of activity and legal responsibility for failure to perform or improper performance of one's powers.

The article concludes that the following are the structural elements of the administrative and legal status of the Armed Forces of Ukraine: the purpose of creation, tasks, functions, powers, subject matter, organizational structure, legal guarantees, responsibility for failure to perform or improper performance of duties. The Armed Forces of Ukraine are created for the purpose of defense, protection of its sovereignty, territorial integrity and inviolability, as well as ensuring state security and protection of the state and society as a whole. In the conditions of a full-scale invasion of the troops of the Russian Federation on the territory of Ukraine, the strategic task of the Armed Forces of Ukraine is to restore the violated sovereignty and territorial integrity of Ukraine, to de-occupy the illegally annexed Autonomous Republic of Crimea and the illegally occupied territories of our state of Ukraine. The competence block consists of the powers assigned to the Armed Forces of Ukraine (a set of their rights and responsibilities enshrined in normative legal acts and aimed at achieving the goal of creating this body, its tasks and functions).

Key words: administrative-legal status, structure of administrative-legal status, rights and obligations of the Armed Forces of Ukraine, law enforcement agency, Armed Forces of Ukraine.